

דף טז

'אדרבה מסיפא דקתני מה' זבחים אפילו בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת שמע מינה לא קיבלה מיניה...'. תימה, מה סתירה יש בין הרישא לסיפא, הלא הרישא מדגישה 'מזבח אחד... בחמשה תמחויין', משמע דוקא משום שהכל זבח אחד לכך חייב אחת, ואילו בסיפא מדובר על חמשה זבחים;

–
'ולולי דמסתפינא הוה אמינא דטעות-סופר נפל בספרים', וצריך לגרוס גם ברישא 'חמש חתיכות מחמשה זבחים, ואפילו מה' תמחויין'.

וכן יש להוכיח מלשון הרמב"ם (שגגות ו) שהביא דין זה של האוכל מה' זבחים ומה' תמחויין, והלא אין דרכו של הרמב"ם להוסיף מה שאינו מפורש בגמרא – אלא משמע שהיה גורס כן בברייתא זו (שפת אמת).

'היכי דמי ה' מעילות? אמר שמואל: כאותה ששנינו חמשה דברים בעולה מצטרפין, הבשר והחלב והיין... חזקיה אמר: כגון שאכל מה' אברים. ריש לקיש אמר...'. פירוש: חמשה תמחויין אלו שאמרנו, היכי דמי, האם אפילו כשכולם טעמם זהה אלא שבושלו בחמשה כלים? – ואמרו שאין הדבר כן אלא רק כאשר טעמם שונה. ופרשו החכמים אופנים שונים לכך, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. וצריך עיון מדוע הרמב"ם סתם 'חמשה תמחויין' ולא פירש חילוקי הטעמים המבוארים בגמרא (עפ"י אביר יעקב. וכן תמהו על הרמב"ם בחק-נתן ובלקוטי-הלכות).

יש מי שכתב שכל אמורא הוסיף חדוש דין על חברו, ויתכן וחלוקים לדינא; האם רק מינים שונים ממש מחלקים, או אף חמשה אברים של בהמה, או אפילו מיני עצמות שבאותו אבר כגון הכתף, או אפילו אותו סוג בשר במיני קדרה שונים, או אפילו רק בטעמים שונים (עפ"י ערוך לנר).

'חמשה דברים בעולה מצטרפין, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן'. אף על פי שאכלים ומשקים שיעורם אינו זהה, וכלל הוא בידינו כל שאין שיעורם שוה אין מצטרפים – זהו רק בדרך שתייה, אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין – שיעורו בכזית (תוס' זבחים קט. וע"ע שפת אמת מעילה טו:). עוד אפשר שנחשב שיעורם שוה, שהרי רביעית לכשיקרוש יעמוד על כזית, כמו שאמרו בגמרא (קרו אורה שם. ואולם לטאר הלכות אוכלים ומשקים אינם מצטרפים – כדמשמע במשנה שם יז: וצ"ע).

'אמר לי, הבא על הקטנות יוכיח שאין בה אלא אוהרה אחת...'. יש שכתבו להוכיח מכאן שהקטן לאו בר אוהרה הוא כלל [עכ"פ מן התורה], ולא רק פטור מעונש. וכבר נשאו ונתנו בדבר בספרי האחרונים מכמה סוגיות – ע' במובא בסנהדרין נה וברייתא חולין.

(ע"ב) רב חסדא אמר: זדון שבת ושגגת מלאכות אפילו רבי עקיבא סבירא ליה דכגופין דמיין. והדיוק שדייק רבה מן המשנה שמשמע שאינו חייב על אותה מלאכה שעשאה בשתי שבתות – פרש רש"י שרב חסדא אינו מדייק כן אלא מפרש חייב על כל מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת. ויש מפרשים שרב חסדא לא אמר שהשבתות נחשבות כגופים מוחלקים אלא בשעשה מלאכות שונות, אפילו הן מעין מלאכה אחת, אבל באותה מלאכה ממש שעשאה בשתי שבתות – אף לרב חסדא אינו חייב אלא אחת. ובכך מתיישב הדיוק מן המשנה.

ואכן כך מבואר מדברי הרמב"ם (שגגות ז,ח) שפסק שהשבתות כגופין דמיין, אבל רק במלאכות כעין מלאכה אחת ולא באותה מלאכה ממש שחזר ועשאה בשבת אחרת. ולפי המתבאר מובן מאין מקור דבריו, לפי שפסק כרב חסדא (עפ"י אור שמח [וע"ש לענין שתי אותיות]). ובלח"מ תמה על דברי הרמב"ם, וכן בשפ"א. וע"ע בספר ערוך לנר).

וטעם הדבר יש לבאר, לפי שאין השבתות כגופין מוחלקין ממש [והראיה, שבשגגת שבת וזדון מלאכות, אם עשה חצי מלאכה בשבת זו והשלימה לשבת האחרת – חייב חטאת, ואילו היו השבתות כגופי מלאכה שונים לא היה חייב כלום שהרי זה כעשה שני חצאי מלאכות שונות, וכדלהלן], ואין מועיל חילוק השבתות אלא לענין מלאכות המשונות זו מזו, ואעפ"י שהן מעין מלאכה אחת, אבל במלאכה אחת ממש – אין לחלקן (עפ"י שבט הלוי ח"ג מ,ה).

ראה בספר 'אביר יעקב' באור כל מהלך הסוגיא בפרוטרוט [אמרתי לבאר כל הסוגיא זו מרישא לסיפא למען ירוץ הקורא בה ולהקל מעלי גם כן ממני כשאחזור בע"ה למהדר תלמודאי בלא נדר...]. וכן ראה בהרחבה בבאור הסברות והטעמים, בספר חדושים ובאורים (ג,כ-כג).

*

'... והכל מטעם הנ"ל, ששורשה העליון של התורה הקדושה היא מעל כל העולמות כולם... שעל ידי עסק התורה כראוי הוא מעורר שרשה העליון, להאציל ולהשפיע שפעת אור עליון וקדושה על העולמות כולם, ורשפיה רשפי אשם שלהבת נורא לגרש ולכלות כל הטומאות והזוהמות שגרם במעשיו בכל העולמות להתקדש ולהאיר עוד בקדושה עליונה להתקשר יחד אחד בחבירו, וכל הפגמים מתמלאים וכל הקלקולים נתקנים וכל ההריסות מתבנים, והשמחה וחדותא יתירתא ואור העליון מתרבה בכל העולמות.

וגם כי ידוע שכל דבר אינו נתקן אלא בשרשו העליון, וכל אחד מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות אחת מהתורה הקדושה, לכן כל פגמי הנפש החוטאת נתקנים ונמתקים בשרשם בתורה הקדושה על ידי העסק בה כראוי.

וכמו שאמר הכתוב תורת ה' תמימה משיבת נפש – שאף אם כבר נכרתה הנפש משורשה ח"ו ותרד פלאים בעמקי מצולות הרע ח"ו, התורה הקדושה שעוסק בה היא מקימה ומוציאה ממסגרים ומשיבה אותה להתקשר כבתחילה וביתרון אור התורה"ק'. וזה שאמרו בפרק קמא דתענית (ז). תניא ר' בנאה אומר: כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים... ולכן תקנו הראשונים ז"ל נוסח הוידי עפ"י סדר הכ"ב אותיות – כדי לעורר שרש העליון של נפשו אשר היא מקושרת ונאחזת בתורה"ק לטהרה ולקדשה' (מתוך נפש החיים ד,לב).

וכן מובא בשמו בלקוטי עץ החיים (ה), שתיקון לכתר (וי"ג: לכחות) הנפש – בתורה. וע' גם בפתיחה למסכת.

דף יז

והא דתניא חייב – בשגגת שבת וזדון מלאכות (דשבתות כגופין דמיין) דקסבר אין ידיעה לחצי שיעור'. יש לעיין מה טעם אין אומרים כאן שבתות כגופין מוחלקין דמיין, וכאילו עשה שני חצאי

דפים טז – יז

כו. כמה חטאות חייבים במקרים דלהלן?

א. העושה אותה מלאכה או כמה מלאכות בשבתות הרבה.

ב. עשה חצי מלאכה בשבת זו והשלימה לשבת האחרת.

ג. הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת.

ד. הבא על נדה כמה פעמים. וכן בשוכב עם בהמה.

ה. הבא על כמה נדות. וכן בשוכב עם בהמות.

א. העושה מלאכות בשבתות הרבה; אם היתה שגגתו בעיקר שבת, שסבור אין שבת בתורה – אינו חייב אלא אחת.

ידע עיקר שבת ושגג ביום השבת שסבור יום חול הוא, ויודע את המלאכות האסורות בשבת – חייב על כל שבת ושבת חטאת אחת, בין על מלאכה אחת בין על מלאכות הרבה, שהימים שבינתיים הרי הם כידיעה המחלקת את שגגתו לחטאות נפרדות. [לדעת אב"י ורב חסדא, דבר זה היה בספק לר' עקיבא, ופשט לו ר' אליעזר וקיבלה ממנו. ולדעת רבה מעולם לא נסתפק רע"ק בדבר].

ק"ח

ישנה דעה שהימים שבינתיים מחלקים רק באופן שהיה אפשר לו לידע בינתיים שחילל שבת, אבל בכגון ששגג בכניסת שבת וסבר שהוא יום חול, אין הימים שבינתיים גורמים לו לידע שגגתו, ואינו חייב אלא אחת (ע' שבט הלוי ח"ה כה. וע"ע במפרשים כאן ובשבת). ידע בשבת ושגג במלאכות; לרבי אליעזר, חייב על כל מלאכה ומלאכה של כל שבת ושבת. ואפילו עשה כמה מלאכות מעין מלאכה אחת, כגון אב ותולדתו או שתי תולדות של אב אחד (עפ"י רש"י ור"ג, וכ"מ בב"ק ב ובבעה"מ שבת עה) – חייב עכאו"א. [אבל אם חזר ועשה אותו אב מלאכה באותה שבת, וניתן היה לעשותם כאחת – נחלקו רבה ורב יוסף אם חייב שתיים לר"א אם לאו (כדלעיל טו.). ולאביי (כפרש"י), אפילו בשתי שבתות סובר ר"א שדינו כשבת אחת, שלדעתו אין השבתות כגופין המחלקים]. לרבי עקיבא, לפי רבה ואביי (וכן רב נתן בר אושעיא) חייב על כל אב מלאכה [אבל עשה כמה תולדות של אותו אב, וכן אב ותולדתו – אינו חייב אלא אחת], ואין מתחשבין במספר השבתות שאין השבתות כגופין מוחלקים [לדעת רבה, בתחילה נסתפק רע"ק בדבר, ולאביי לא היה מסופק בו]. ולפי רב חסדא (ושמואל ורב אדא בר אבהו), חייב על אב מלאכה של כל שבת ושבת, שהשבתות – כגופין מוחלקים הם. וכן רבן גמליאל סבר שהשבתות כגופים מוחלקים.

נמצאו שלשה דינים הן; בשגגת שבת, הנידון אם הימים שבינתיים מחלקים כדיעה שבין שגגה לשגגה, אם לאו. ובוה [למסקנא] לדברי הכל מחלקים הם. בשגגת מלאכות, הנידון הוא אם השבתות נחשבות כגופים מוחלקים, כאילו שגג במלאכה אחרת; לדעת רבי אליעזר (מלבד לאביי לפרש"י) ורבן גמליאל, השבתות כגופים. ולדעת רבה נסתפק בדבר רע"ק ולא קיבל דברי ר"א, ולאביי מעולם לא נסתפק בו ודעתו שאין השבתות כגופים. ובעשיית כמה מלאכות מעין מלאכה אחת, הנידון הוא האם להחשיבן כמלאכות נפרדות – כן סובר ר"א, ואילו רע"ק לא קיבל דבריו.

להלכה, השבתות כגופים מוחלקים. ומשמע ברמב"ם (שגגות ז, ח) שאינו חייב על כל שבת ושבת אלא בשעשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אבל עשה אותה מלאכה ממש אינו חייב אלא אחת. ובשבת אחת, אין הלכה כר"א המחייב מספר חטאות על העושה כמה מלאכות מעין מלאכה אחת (שגגות ז, ה; שבת ז, ז). וע"ע שבת סה.

ב. כתב אות אחת בשבת זו ואות אחרת בשבת אחרת; אפילו רבן גמליאל הסובר 'אין ידיעה לחצי שיעור' (כלומר, הידיעה שבאמצע אינה מחלקת את המלאכה לפטור. וה"ה לימים המפסיקים) – פטור, לפי שהשבתות כגופים מוחלקים הן דומות וכאילו עשה שני חצאי מלאכות שונות בהעלם אחד – שפטור מחטאת.

ובברייתא אחרת שנינו שרבן גמליאל מחייב, ופרשוה בגמרא בשגגת שבת וזדון מלאכות [והימים שבינתיים, אפילו הם נחשבים כדיעה, סובר ר"ג אין ידיעה לחצי שיעור]. במזיד כגון זה; יש אומרים (עפ"י המכילתא ויקהל; ירושלמי שבת ז, א) שפטור (ע' או"ש שגגות ז; שפת אמת כאן). ויש אומרים שלפי סוגיתנו נראה שחייב (ע' שבט הלוי ח"ג מ, ה).

ג. הוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת; אם בהעלם אחד – חייב, ואפילו הוציאן לשתי רשויות (תנא קמא. וכן דעת רבן גמליאל אליבא דרבא). ולר' יוסי, אינו חייב אלא כשהוציאן לאותה רשות.

וכן פסק הרמב"ם (שבת יח, כד).

רבנו חננאל גורס בדברי ר' יוסי 'מרשות אחת חייב משתי רשויות פטור'.

הוציאן בשני העלמות – לתנא קמא פטור. לר"ג חייב, שאין ידיעה לחצי שיעור.

הלכה כחכמים (בשבת קה) שיש ידיעה לחצי שיעור (רמב"ם שגגות ו).

ד. הבא על גדה אחת כמה פעמים; אם בשתי העלמות, חייב על כל ביאה וביאה. אם בהעלם אחד – לדברי

ר' אליעזר, חייב על כל ביאה וביאה (כלומר על כל כז). ולר' עקיבא אינו חייב אלא אחת. ואולם אם

טבלה בין ביאה לביאה, הימים שבינתים הרי הם כידיעה המחלקת וחייב על כל אחת ואחת.

כך פירש רב חסדא את תשובת ר' אליעזר לרע"ק, וקיבלה ממנו. ואף לרבה מודה רע"ק

שימים שבינתים הם כידיעה המחלקת. וכן פסק הרמב"ם (שגגות ה,ה).

בא על גדה וספרה שבעה נקיים, וביום השביעי טבלה ואח"כ ראתה שוב ובא עליה – נסתפק

במנחת חינוך (רח, ט) שמא הימים מחלקים, כי מדין תורה היא מותרת לו לאחר טבילה בשביעי

אלא שחכמים אסרו (ע"ש. וע"ע אור-שמח שגגות ה,ה).

וכן בשוכב עם בהמה; לר"א, חייב לעולם על כל ביאה. ולרע"ק – תלוי במספר ההעלמות.

ה. הבא על כמה גדות בהעלם אחד – חייב על כל אחת ואחת. שבזה הכל מודים שגופים מחלקים. וגם אם

היא קטנה שאינה מוזהרת עליו כשם שהוא מוזהר עליה [והלא היא מוזהרת לאחר זמן].

קטנה שבגרה, וכן בתולה שנבעלה, אין שינוי זה שבגופה מחשיבה כגופין מחולקין (עפ"י

מנחת חינוך קכא, י; אפיקי ים ח"א י).

ובבהמות; לר' אליעזר, חייב על כל אחת ואחת. ולר' עקיבא, לדעת רבה משמע שאינו חייב אלא אחת

(כשם שבשבת סובר רע"ק שהשבחות אינן כגופים המחלקים. ועכ"פ הרי זה ספק). ולרב חסדא, חייב על

כל אחת ואחת. (וכן פסק הרמב"ם).

פרק רביעי; דפים יז – יח

כז. על מה מביאים קרבן אשם תלוי? אלו הם סוגי הספקות שעליהם הוא בא, ובאלו ספקות אין מביאים אותו?

כל חטא ששגגתו חטאת קבועה (ויש אומרים אף בעבירות נוספות – ע' להלן כב; כה) – על לא-הודע שלו מביאים

אשם תלוי. כיצד? אכל וכסבור שהוא שומן מותר, ולבסוף נסתפק לו שמא היה חלב-אסור – מביא אשם

תלוי עד שיוודע הדבר. נודע שהיה חלב – מביא חטאת קבועה.

ידע בשעת מעשה שהוא ספק חלב – אינו מביא קרבן, שהרי זה מזיד ואינו 'שב מידיעתו'

(עפ"י רש"י ותוס'). ויש ראשונים שנראה מדבריהם שהם חולקים על כך (ע' שטמ"ק כתובות כב

ובקוב"ש שם אות ס; שבט הלוי ח"ב לו; אבנ"ז אה"ע רעט, ז ואילך).

סוגי הספקות שמביאים עליהם אשם תלוי; בין בספק אם אכל חלב בין בספק בשיעורו.

כתבו התוס' שכן הדין בהצטרפות שני הספקות יחדיו – מביאים אשם תלוי בספק-ספקא.

ולדברי הלחם-משנה ועוד, אין כן דעת הרמב"ם, וכן דייק הרש"ש מרש"י שפטור.